

Enige notities betreffende *SULCOREBUTIA VERTICILLACANTHA* Ritter var. *CHATAJILLENSIS* Oeser et Brederoo en *SULCOREBUTIA FISCHERIANA* Augustin.

door Günther Fritz

In maart 1973 kreeg Oeser van een toenmalige onderwijzer aan de Deutsche Schule in Sucre, Domdey, enige *Sulcorebutia*'s die in de Cerro Chatajilla op 3600 meter hoogte waren gevonden, iets verwijderd van de toentertijdbekende vindplaatsen nabij de weg van Sucre naar Ravelo of ten noorden van Sucre over Barranca in de richting Los Alamos. Deze plantjes kregen rond 1980 "zusjes" nadat Köhres in 1979 op dezelfde berg planten had verzameld. Al deze planten werden dan nauwkeurig geobserveerd tot in 1984 de beschrijving als *Sulcorebutia verticillacantha* var. *chatajillensis* volgde. Hier volgt slechts een samenvatting van de zeer uitgebreide beschrijving:

lichaam zonder eigenlijke vernauwing uit de normalerwijze onverdeelde, dikvlezige primaire wortel, verlengd halfkogelvormig tot kort-cilindrisch, 36-38 mm breed, 40-56 mm hoog, meestal enkelvoudig, donker blad- tot ietwat olijfgroen, dikwijls is de kleur van het lichaam door de dicht bij elkaar staande doorns bijna verborgen; schedel ingezonken, bijna volledig door de doorns van de jonge areolen bedekt. Ribben in 10-16 spiralen; areolen op 2 mm hoge knobbeltjes, 4-5 mm lang, 1 mm breed, 3,5 mm van elkaar verwijderd. Randoorns kamvormig, 20-24, 3-8 mm lang, lichtjes gebogen, witachtig-grijs met een iets donkerder voet. Middendoorns 0, zelden 1.

Bloemen slank, trechtervormig, 30-34 mm lang, volledig geopend 35-39 mm breed, donkerrood; pericarpel 5 mm lang; 5,5 mm breed, olijfbuin, bijna kogelvormig, bezet met kleine schubjes; zaadholtes 3 mm lang, 1 mm breed, ovaal; bloembodem 11 mm lang, 10 mm breed, magenta-bruinrood, met grotere schubben bedekt. Overgangsbladeren 13 mm lang en 3,5 mm breed, lancetvormig, donkerrood; buitenste bloembladeren 18 mm lang en 6 mm breed, lancetvormig donkerrood, aan de rand met een duidelijk blauwachtige zweem, binnenste bloembladeren 16 mm lang en 5 mm breed, lancetvormig, rood, naar de keel toe lichter van kleur, overgaand in oranje. Meeldraden 5,5-6,5 mm lang, naar de stamper toegebogen, cremewitachtig, in 6 kransen. Helmknoppen 1,5 mm lang, heldergeel. Stijl 18-20 mm lang met ca. 1 mm doormeter; onderaan mat licht-groenachtig, bovenaan wit, stempellobben 7, 5-6 mm lang, zuiver wit. Vrucht bij rijpheid bruinrood, 5-7 mm in doormeter. Zaden mutsvormig, 1,2-1,4 mm lang, 1,1-1,3 mm breed; testa meestal wratachtig, bruinzwart, matglanzend, dikwijls gedeeltelijk met een dunne huid bedekt.

Oeser voegt aan deze beschrijving toe dat het merendeel der planten van Domdey en Köhres weliswaar zuiver rood met lichtere oranje (tot gele) keel bloeien, maar dat er bij de door Köhres verzamelde planten ook exemplaren voorkomen met magenta, evenals met oranje tot gele bloemen. Daarenboven slaat deze beschrijving op een plant die sinds jaren in cultuur was. Volgens Oeser zouden pas ingevoerde importen bovengronds nauwelijks de grootte van een duimnagel bereikt hebben en ook zouden ze op een veel grotere wortel gezeten hebben.

Ten slotte werden er nog planten verzameld door een groep, geleid door Willi Gertel (G 41), in het jaar 1986. Natuurlijk moeten deze planten van 3400-3600 m hoogte nog verder geobserveerd worden, doch het laat zich aanzien dat, waar het de planten van de hoogste plaatsen van de Cerro Chatajilla betreft, het om een extreme (standplaats)vorm van de anders in deze streek wijdverbreide *Sulcorebutia*-soorten gaat.

Aan de andere kant schijnt het voor mij alleszins ook vast te staan dat aan de taxon "*chatajillensis*" in de rang van variëteit, op grond van de standplaats en ook om prioriteitsredenen volgens ICBN, in de toekomst bijna niet kan voorbijgegaan worden.

Betreurenswaardig was echter de samenvoeging van de variëteit *chatajillensis* met de soort *Sulcorebutia verticillacantha* in de naamgeving en in de differentiaaldiagnose van da beschrijving. Gertel verduidelijkte in een veel te weinig bekende en gewaardeerde bijdrage (1986), dat de veelvuldig vooropgestelde *Sulcorebutia verticillacantha*-vormenkring op valse criteria berust. Het type van *S. verticillacantha* komt van Sayari, dus zuidwestelijk van Cochabamba; als verwanten mag men b.v. *S. taratensis*, *S. taratensis* var. *minima* met hun diverse standplaatsvormen noemen, misschien ook *S. mizquensis*. De meest noordelijke ons bekende vertegenwoordiger van de "Zuidelijke groep" van deze vroegere vormenkring, is dan *S. fischeriana* van zuidwestelijk Puente Arce. Daartussen zit blijkbaar geen overgang, geen verbindende vondst, maar de groepen rond *S. breviflora*, *S. mentosa* en *S. purpurea*, evenals *S. cylindrica*. Dat betekent echter dat de "Zuidelijke verticillacantha's" zelfs niet bij *S. verticillacantha* horen; de typesoort voor deze planten uit de verdere (noordelijke) omgeving van Sucre (zie kaartje) is daarentegen *S. canigueralii*. Voor deze planten is bij ons de benaming Sucreños ingeburgerd.

Toen de HS 79-planten in de handel kwamen, brachten ze ons geen bijster grote verrassing; het waren net Sucreño's. De verrassing kwam er echter toen we de vindplaats vernamen. Uit deze omgeving waren eerder geen *Sulcorebutia*'s bekend, noordwaarts is het «enige» kilometers tot bij de standplaats van *S. mentosa* en *S. purpurea*, de meest noordelijk bekende vondsten in het zuiden kwamen van Ravelo en Los Alamos. Het landschap bij de Rio Chico ligt te laag, daar groeien alleen *Weingartia*'s. Pas wanneer het in de richting van Sucre weer omhooggaat, zijn er weer *Sulcorebutia*'s te vinden, nl. vormen van *S. canigueralii*. Daarbij mag men niet vergeten dat het een erg ontoegankelijk gebied is met zeer weinig (berijdbare) wegen, die dan meestal langsheen of in rivierbeddingen of droge valleien lopen of vandaag de dag langs pijpleidingen of hoogspanningslijnen. Tussen de dalen zijn er dan bergruggen die onoverkomelijk zijn. Dit bracht mijn vriend Willi Gertel eens tot da (half schertsende) overweging dat men er een helicopter zou moeten huren...

In alle geval probeerde Swoboda in 1983 van Puente Arce uit naar het westen en dan naar het noorden door te dringen, maar hij kwam nauwelijks 15 km ver. Toch vond hij toen zijn latere HS 79 op de Cerro Khaspi Cancha (Augustin - 1986 - noemt de berg «Kaspi-chancha») op 2800 meter hoogte. Het zou daarbij maar om een klein areaal gaan; Augustin legt er de nadruk op dat de planten op de standplaats slechts zeer weinig zouden variëren. Het is goed mogelijk dat deze vormen daar een ekologische «nis» hebben gevonden en bezet, met een geringe genetische uitwisseling met andere mogelijke populaties.

De beschrijving van deze nieuwigheid kwam er in 1987 als *Sulcorebutia fischeriana* ter ere van Wilhelm Fischer, de liefhebber en kweker uit Oberhausen. Ook hier een samenvatting der beschrijving (met opmerkingen van de auteur tussen haakjes):

lichaam steeds heldergroen, spruitend (toch wel erg zelden), meestal kogelvormig, zeldzamer licht cilindrisch (volgens mijn observaties eerder omgekeerd, doch de beschreven plant stond noodgedwongen nog niet al te lang in cultuur - vgl. Oeser's aanmerking bij zijn beschrijving van *S. verticillacantha* var. *chatajillensis*), op een tot 10 cm lange peenwortel. De doormeter der planten varieert op schedelhoogte van 15 tot 28 mm, schedel ingezonken. Op de vindplaats steekt ten hoogste de schedel uit de grond. Ribben 10-18, spiraalvormig gesteld en in kleine, 3-5 mm brede en 2-3 mm hoge knobbels opgelost. Areolen 3-5 mm lang en ca. 0,4-0,6 mm breed; areolen 3-6 mm van elkaar verwijderd. Randoorns 12-18, daarvan staan er 10-16 zijwaarts en 2-8 naar beneden gericht, wit, aan de basis strokleurig, 2-5 mm lang, geen middendoorns.

Bloem slank, trechtvormig, 30-35 mm lang en, wanneer volledig open, 26-28 mm breed. De bloemkleur is rood (vermiljoen); pericarpel 4-4,5 mm lang en breed, olijfbruin, met schubben bezet; zaadholtes rond, 2-2,5 mm doormeter; bloembodem 11-12 mm lang en 8-9 mm breed; gedeeltelijk met roodachtige schubben bedekt, buitenste bloemblaadjes 28 mm lang en 4 mm breed, lancetvormig, spits toelopend, rood, meeldraden in 4 kransen, 7-8 mm lang, geelachtig-witachtig, naar de stamper toegebogen; helmknoppen 1,3-1,5 mm lang, geelachtig; stijl ca. 17 mm lang, 1 mm dik, witachtig, stempellobben 6, 1,5 mm lang, geelachtig-witachtig. Vrucht roodachtig-bruin, 3,5-5 mm groot, zaden mutsvormig, 1,4-1,6 mm lang en 1,1-1,4 mm breed, bruinzwart, matglanzend, testa wrachtig, gedeeltelijk met een okerkleurige cuticula bedekt, (cuticula = kurkvlies dat als een ondoorlatende laag over de cellen van de testa ligt).

Ook Augustin geeft bij zijn beschrijving een differentiaaldiagnose, waarbij het echter onbegrijpelijk is dat hij hier ook de gegevens van *S. verticillacantha* bijhaalt. Altijd argumenteert hij eerst met de «nieuwe beoordeling van *S. verticillacantha*». Ook onduidelijk is het of *S. fischeriana* de status van soort verdient. Men zou het er beter bij laten zolang er betreffende deze planten geen verdere gegevens bekend of meer planten beschikbaar zijn die de «witte vlek» tussen de Cerro Khaspi Cancha en Los Alamos, respectievelijk Ravelo opvullen.

Verbluffend is vooral de uiterlijke gelijkenis tussen *S. «verticillacantha»* var. *chatajillensis* en *S. fischeriana*. Maak je geen zorgen, beste lezer(es), ik heb de foto's niet verwisseld en beide afgebeelde planten zijn origineel materiaal, respectievelijk kloonvermeerderingen. Dit leidde ertoe dat beide soorten momenteel wellicht als identisch of als synoniem gezien worden, (ook ik was daarin betrokken - mea culpa!). Het is echter een feit dat beide planten van tamelijk ver uit elkaar liggende standplaatsen komen en vooral dat er in het tussenliggende gebied diverse andere typen werden verzameld zoals *S. vasqueziana* en var. *albispina* of *S. alba* om van *S. frankiana* helemaal te zwijgen. Zo kan men slechts vermoeden dat er op beide standplaatsen een parallele ontwikkeling heeft plaatsgevonden die tot het huidige resultaat leidde. *S. «verticillacantha»* var. *chatajillensis* en *S. fischeriana*.

Literatuur:

Augustin, K. Die HS-Succulenten und Weingartien, Auswertung der Feldaufzeichnungen, Kakt. and. Sukk. 37 (3):52-53. 1986.

Augustin, K., *Sulcorebutia fischeriana*, eine neue Art aus der Provinz Oropeza, Bolivien, Kakt. and. Sukk. 38(9): 210-216. 1987.

Burg-Windeck-Str. 17, Schladern, D-5227 Windeck 1

Vertaling: Freddy Lampo

Dit artikel werd in **CaVeKa** 1989:2-3 (bldz. 19-21 / 35-36) gepubliceerd.
Overgenomen met de toelating van de schrijver en de uitgever.
